
Jaarboek 2015

Geschiedkundige Vereniging Die Haghe

redactie P.C. van der Heiden
V.L.C. Kersing
P.R. de Kievit
R. van Lit
H.P.L. Rosenberg
C.J.J. Stal

Colofon

© Geschiedkundige Vereniging Die Haghe, 2014
Vormgeving en productie: Fenna Santbergen,
Santbergen Grafische Vormgeving & DTP, Den Haag
Druk: Drukkerij Durenkamp, Aardenburg
Gebruikte lettertypes: Swift en Arial
Papier: houtvrij halfmat machine coated, 100gr./m²

ISSN 0923-2931

De redactie heeft ernaar gestreefd de rechten m.b.t. de illustraties volgens de wettelijke bepalingen te regelen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de redactie wenden.

Illustratie titelpagina

Hoofd van de eerste editie van de *Haagsche Courant*, zoals die door Johannes de Groot en Zoonen in 1797 werd uitgegeven. *Foto Koninklijke Bibliotheek.*

Erratum Jaarboek 2014

p. 222: J.W.M. Klomp zat van 1947 tot 1954 en van 1958 tot 1966 in het bestuur van Die Haghe.

Secretariaat Geschiedkundige Vereniging Die Haghe

Valkenboslaan 5, 2563 CD Den Haag
tel. (070) 360 28 94
www.haagsegeschiedenis.nl
diehaghe@haagsegeschiedenis.nl

Advertenties

Voor het plaatsen van een advertentie in het Jaarboek Die Haghe, kunt u contact opnemen met de penningmeester van Die Haghe, E.B. de Vries, Margrietstraat 9, 2555 PT Den Haag, tel. (070) 368 69 21.
ebdevries@xs4all.nl

Aanwijzingen auteurs

Wie een artikel voor het jaarboek wil aanbieden, kan de door de redactie opgestelde aanwijzingen voor auteurs opvragen bij V.L.C. Kersing, Dienst Stadsbeheer, Afdeling Archeologie, Postbus 12651, 2500 DP Den Haag, tel. (070) 353 66 33.
Kopij kan worden gezonden naar:
victor.kersing@denhaag.nl

Oude jaarboeken

Voor inlichtingen over het verkrijgen van oude jaarboeken kan men zich wenden tot het secretariaat of tot de studiezaal van het Haags Gemeentearchief.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich opgeven bij de ledenadministratie: de heer E.B. de Vries, Margrietstraat 9, 2555 PT Den Haag, tel. (070) 368 69 21.
ebdevries@xs4all.nl

Van de redactie

Het was altijd een mysterie geweest. En dat terwijl het ging om een van de meest prestigieuze instituten van Den Haag. De oorsprong van Sociëteit De Witte bleef in nevelen gehuld. Maar in dit jaarboek wordt aan die knellende onzekerheid een eind gemaakt. Dankzij goed speurwerk wist Wim Hayes de wirwar te ontrafelen.

Dat is precies wat ons Jaarboek wil bieden: nieuwe kennis over de geschiedenis van onze stad, gebaseerd op origineel onderzoek. Het jaarboek heeft een naam hoog te houden en wil dat ook in dit jubileumjaar weer volledig waarmaken.

In het onderzoek naar De Witte gaf een verrassende vondst uiteindelijk de doorslag. Zoiets gebeurde ook bij het onderzoek dat Quentin Buvelot verrichtte naar de geschiedenis van het Maurits-huis. Twee manuscripten die onverwacht in het Koninklijk Huisarchief opdoken, wierpen nieuw licht op een vrij duister gebleven periode in de historie van dit al even prestigieuze monument.

Hoever je kan komen door een zorgvuldige verwerking van de gevonden gegevens laat Egbert Wolleswinkel zien in zijn bijdrage over Aleijda Wolfsen, een Haagse schilderes uit de zeventiende eeuw. Zij schilderde op professioneel niveau maar tegelijk was over de identiteit van deze intrigerende vrouw amper iets bekend. Aleijda Wolfsen portretteerde vooral vertegenwoordigers van de Haagse elite.

Met twee andere bijdragen verschuift het perspectief. Zij richten onze blik op de Duitse bezetting 1940-1945 en de impact die deze in Den Haag had op kunstenaars en Joden. Dick Bron-

gers beschrijft hoe de leden van kunstenaarsvereniging Pulchri Studio worstelden met het bepalen van hun houding, tijdens en na de bezetting. Het oordeel van koningin Wilhelmina was hard: zij bedankte als werkend lid. In de synagoge aan de Wagenstraat werd brand gesticht, met zware schade aan de monumentale, achttiende-eeuwse Heilige Arke als gevolg. Corien Glaudemans wist, na jarenlang speurwerk, te achterhalen wat met de Arke vervolgens gebeurde en vond uiteindelijk de huidige verblijfplaats.

Centraal stonden bij dit artikel de zorg voor en het behoud van erfgoed. Dat speelt ook in een informatieve bijdrage van oud-stadsbeiaardier Heleen van der Weel. Zij beschrijft de klokken in kerken en overheidsgebouwen die eeuwenlang het ritme van het dagelijks leven markeerden en vertelt tegelijk over een initiatief om dit akoestisch erfgoed een plaats te geven in de stad van vandaag.

Hiermee weerspiegelt dit jaarboek – samen met de vaste rubrieken – waar het bij Die Haghe steeds om draait: belangstelling wekken voor de Haagse geschiedenis en strijden voor het behoud van ons lokale erfgoed. De vereniging doet dat al 125 jaar en vanzelfsprekend noodt zo'n jubileum tot een terugblik. Die krijgen we van de hand van oud-voorzitter Diederick Cannegieter. Hij borduurt voort op de geschiedenis die hij met Nini Jonker in het Jaarboek 1990 publiceerde en laat de wederwaardigheden van de afgelopen kwarteeuw de revue passeren. Een waar feestartikel!

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 5 Jaarverslag over 2014

- 11 Diederick Cannegieter, Honderd en vijftieng jaar Die Haghe
- 41 Heleen van der Weel, Luiden voor kerk en wereld
- 72 Egbert Wolleswinkel, Er was eens een penseelprinses... en zij heette Aleijda Wolfsen
- 96 Quentin Buvelot, 'Bijzonderheden Prins Mouritz Huis'
- 112 Wim Hayes, De oprichting van de Nieuwe of Littéraire Sociëteit
- 127 Corien Glaudemans, Op zoek naar de ark
- 152 Dick Brongers, Pulchri Studio tussen kunst en 'Kultur', 1940-1946

- 184 H.F. Ambachtsheer, Monumentenzorg in Den Haag in 2014
- 194 Corien Bakker, Anelko Pavlovic en Peter Stokkel, Archeologie in Den Haag in 2014
- 199 Rosa Bilkes en Robert van Lit, Haags Historisch Museum en Museum de Gevangenpoort in 2014
- 208 Renske Boosman, Overleden Hagens in 2014
- 221 Frans van Rooijen, Nieuwe Haagse archieven in 2014
- 225 Phil Swenker, Publicaties over Den Haag in 2014
- 234 Samenstelling van het gemeentebestuur van Den Haag op 31 december 2014
- 237 Corien Glaudemans, Nieuwe straatnamen in 2014
- 243 Renske Boosman, Kroniek over 2014
- 257 Over de auteurs
- 259 Paul de Kievit, Register
- 286 Advertenties

Jaarverslag over 2014

1. Leden

Het ledenaantal bedroeg eind 2014 1084 personen en instellingen. Het gezinslidmaatschap wordt als twee personen geteld. In 2014 zijn 54 lidmaatschappen beëindigd, terwijl 45 nieuwe leden konden worden verwelkomd. Daarnaast is het aantal niet-betaalde lidmaatschappen met 13 gereduceerd tot 29.

2. Bestuur

In 2014 was het bestuur als volgt samengesteld:
drs. F.A. Wijsenbeek, voorzitter
drs. P. de Kieft, secretaris tot 27 september
mevrouw drs. W. Goudswaard, secretaris vanaf 27 september
ir. E.B. de Vries, penningmeester
mevrouw Ph.A.M. Swenker, lid
drs. L.A.F.H. van Tilborg, lid
R.P.H. Wubbels, lid tot 23 maart
mevrouw drs. J.M. de Vries, lid vanaf 27 september

Het bestuur kwam bijeen op 16 januari, 17 maart, 29 mei, 15 juli, 2 september en 27 november.

3. Erefuncties en ereleden

Beschermvrouw: H.K.H. Prinses Beatrix
Erevoorzitter: J.J. van Aartsen, burgemeester van Den Haag
Ereleden: mevrouw mr. G.E. Heijnis, drs. H. Bordewijk, drs. D.J. Cannegieter, drs. W.J. Deetman, drs. M. van Doorn, mr.dr. A.J.E. Havermans, mr. G.W. van Herwaarden, drs. W.M. van der Mast en drs. C.J.J. Stal.

4. Algemene Ledenvergaderingen

De voorjaarsvergadering werd gehouden op 22 maart 2014 in de Schutterszaal van het Haags Historisch Museum. Na een kort welkomstwoord van directeur Marco van Baalen opende de voorzitter de vergadering en heette de 42 leden welkom. Het verslag van de najaarsvergadering van 2013 werd vervolgens goedgekeurd.

De penningmeester geeft een toelichting op de jaarrekening van 2013, waar veel posten overeenkomstig de begroting blijken, behalve de lage rente-inkomsten. Ook de inkomsten uit advertenties zijn teruggelopen, waartegenover weer een positief saldo van de verkoop van het laatste jubileumboek staat. In 2013 is het niet gelukt een positief resultaat voor de excursies te realiseren, zodat deze post in de nieuwe begroting budgetneutraal is gehouden.

Kosten voor Jaarboek, Ledenbericht en bestuurs- en secretariaatskosten zijn alle lager dan begroot uitgevallen, waardoor er een reservering gemaakt kon worden voor het lustrum en de website. Door mr. W.H. Zoomers werd verslag namens de kascommissie uitgebracht en de vergadering geadviseerd het bestuur en de penningmeester decharge te verlenen, waarmee de vergadering bij acclamatie akkoord ging.

Bestuurswisselingen: algemeen bestuurslid R.P.H. Wubbels heeft het einde van zijn eerste termijn bereikt maar was om persoonlijke redenen niet herkiesbaar. Secretaris drs. P. de Kieft was aan het einde van zijn tweede termijn maar werd verzocht nog een half jaar aan te blijven

Hoe het verder ging Honderd en vijftwintig jaar Die Haghe

Diederick Cannegieter

Wie jong is vertoont trots wat ie (al) kan. Net aangeleerd, kijk eens! Wie oud is, verzucht soms: 'Blij dat ik dit nog kan!'

Een 'grootse oude dame' als Die Haghe hoeft zich, trouw gesteund door een ledenbestand waarop 'vijftig tinten grijs' van (positieve) toepassing zou zijn ware het niet dat boek en film met die titel dit afradenswaard maken, wat het 'kunnen' betreft niet te schamen. Veel verworvens is blijvend goed gebleken en met het bijhouden van de nieuwe tijd gaat het ook best. Gekke sprongen worden eigenlijk nooit gemaakt, maar 'langzaamaan dan breekt het lijntje niet' zou een te negatief beeld zijn. Hoewel: als dat lijntje de 'lijn naar het verleden' inhoudt, het wel weer mag. Langzaam maar zichtbaar zeker bouwt Die Haghe met alles wat de vereniging organiseert, in woord en geschrift, een geweldige historische kennis van Den Haag (e.o.) op en deelt die met velen. Geheel conform de gedachten daarover van de oprichters in 1890.

Laat ons dus met gepaste trots over alles wat in al die tijd bereikt werd kijken hoe onze Geschiedkundige Vereniging Die Haghe juist in de afgelopen vijftwintig jaar het lijntje van de voorvaderen doortrok.¹ Kortom: hoe het verder ging.

Lustra

Waar waren we ook alweer gebleven, met de geschiedschrijving van Die Haghe? Natuurlijk, in 1990. Nini Jonker beschreef in het Jaarboek van dat grote jubeljaar de historie van onze vereniging van 1948 tot 1990.²

Met de grootse viering van het honderdjarige bestaan starten we dus. En groots was het! Voorbereid door een Eeuwfeestcommissie bestaande uit mr. G.W. van Herwaarden (voorzitter), drs. C.F.C.G. Boissevain (secretaris), R.E. Mathon (penningmeester), mr. F.E. Hes (namens het bestuur) en mr. P.W. Waldeck, bijgestaan door de dames drs. M.E.G.B. van Hoorn-Jansen, drs. F.S. König en mr. H. van Wermeskerken, werd door het bestuur waarlijk uitgepakt. Als eerste klaroenstoot werd de opmaak van het briefpapier en de kop van het Ledenbericht oranje gekleurd. Duidelijker kon het niet...

Op 4 juli werd door de wethouder van Cultuur, mevrouw A. van den Berg, in de Grote Kerk de tentoonstelling 'Haagse Verbeelding' geopend. Hier werden gedurende een maand de werken getoond van amateurkunstenaars die, met onze stad als inspiratiebron, in maart van dat jaar via het Centrum voor Kunstzinnige Vorming stadsgezichten en landschappen hadden gemaakt. Een kundige jury gaf er nog prijzen weg, waaronder een reis voor twee personen

Luiden voor kerk en wereld

Het gemeentelijke Luidklokkenproject

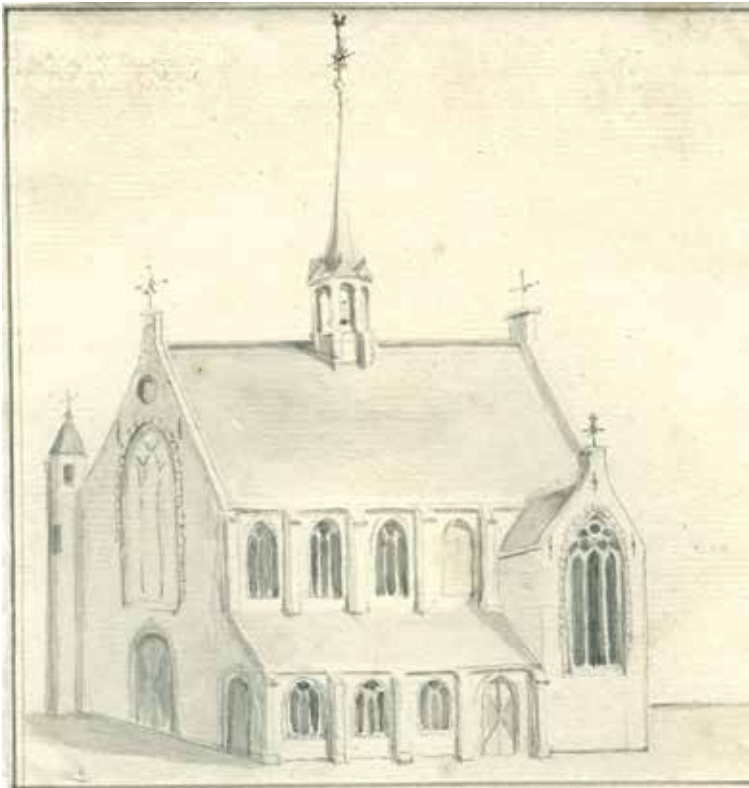
Heleen van der Weel

Auto's zijn gemaakt om te rijden, vliegtuigen om te vliegen, klokken om te luiden. Maar doen – in dit geval de klokken – dat ook voldoende, elders én in onze stad?

Ook in Den Haag waren eeuwenlang dagelijks klokken in gebruik als wereldlijk en kerkelijk signaalmiddel. In de loop van de tweede helft van de twintigste eeuw was het gebruik van de gemeentelijke luidklokken op vijf locaties tot het minimum gereduceerd of zelfs niet eens meer mogelijk. Toen zette echter hergebruik in. Hoe en waarom is dit hergebruik weer op gang gekomen en hoe functioneert tegenwoordig dit kostbare cultuurgoed?

Algemeen

Klokken zijn vanaf de vroege middeleeuwen in dorpen en steden gebruikt door kerk én overheid in een tijd waarin deze niet waren gescheiden.¹ Het dagelijks luiden op vaste tijden werd bekend onder het woord 'tijdluiden'. Kerkdiensten werden met klokluiden aangegeven, maar ook andere momenten in het dagelijks dorps- maar

1. De Hofkapel op het Binnenhof. Tekening Albertus Frese, 1777. *Collectie Haags Gemeentearchief.*

Er was eens een penseelprinses... en zij heette Aleijda Wolfsen

Egbert Wolleswinkel

Inleiding

Onder de vrouwelijke portretschilders in de Republiek der Verenigde Nederlanden neemt Aleijda Wolfsen een bescheiden plaats in. Aangezien zelfs niet met zekerheid bekend is of zij ooit les heeft gehad van haar grote voorbeeld, de vermaarde zeventiende-eeuwse Haagse portretschilder Caspar Netscher, kon zij tot op heden de kwalificatie van verdienstelijk navolger niet ontstijgen. Niettemin verradt de omvang van haar oeuvre, dat wisselend van kwaliteit is, een zekere professionaliteit. Deze hoedanigheid, gevoegd bij de voor die tijd redelijk zeldzame combinatie met haar vrouwelijke sekse, zorgde er ten lange leste voor dat zij in het midden van de negentiende eeuw een vaste plaats kreeg in de kunsthistorische lexica. Geen wonder dat er na anderhalve eeuw vergetelheid enige misvattingen over haar identiteit konden ontstaan. In de twintigste eeuw verschijnt zij ook in de internationale lexica en hoewel inmiddels al deze werken uitgaan van haar geboorte in Zwolle op 24 oktober 1648, verkeren ze in onzekerheid over haar sterfdatum. Von Wurzbach, die op basis van genealogisch onderzoek van dr. M.E. Houck tevens haar huwelijk met Pieter Soury en hun acht kinderen vermeldt, geeft als overlijdensplaats en -jaar Den Haag 1687. Hij zet hier echter een vraagteken bij omdat deze

conclusie volgens de geciteerde bronnen louter gebaseerd is op gedateerd werk van haar hand.¹ Thieme en Becker herhalen de biografische gegevens, sommen meer werk op en komen op basis hiervan tot een overlijden na 1690. Ze vermelden ook reeds het tot op heden vroegste werk van deze 'leerlinge van Caspar Netscher', een in 1902 geveild vrouwenportret uit 1670.² Bénézit breidt deze biografische gegevens uit met de naam, functie en overlijdensdatum van haar vader Hendrik Wolfsen, secretaris van de Generaliteitsrekenkamer, overleden Den Haag in 1684, waarmee de Haagse relatie van de kunstenaars nader wordt verklaard. Om onverklaarbare redenen voert hij haar op als miniatuur-schilderes.³

Gudlaugsson incorporeert de kunstenaars in de Zwolse kring rond Gerard ter Borch, die gedurende enkele jaren de leermeester van Caspar Netscher is geweest, onder meer omdat uit onderzoek van dr. Houck was gebleken dat haar vader Hendrik Wolfsen een bijdrage leverde voor het poëziealbum van Gesina ter Borch, de dochter van de schilder. Hij zwakt af dat Aleijda Wolfsen een leerlinge van Caspar Netscher is geweest, maar ziet in haar werk onmiskenbaar diens hand en zelfs indirect die van Ter Borch. Als overlijdensdatum suggereert hij 1711, maar hierna zal blijken dat hij in de war was met

‘Bijzonderheden Prins Mouritz Huis’

Notities over het Mauritshuis door Rudolph van Olden (1752-1828)

Quentin Buvelot

Na een grootscheepse uitbreiding en renovatie werd het Mauritshuis op 26 juni 2014 door koning Willem-Alexander officieel heropend. Niet alleen het oude gebouw opende toen weer zijn deuren voor het publiek, maar ook werd de nieuwe Royal Dutch Shell Vleugel in gebruik genomen.¹ In dit karakteristieke, door Dirk Limburg in Art Decostijl ontworpen pand uit 1932, een voormalige vleugel van het gebouwencomplex van de Nieuwe of Littéraire Sociëteit De Witte, is voor diverse functies een plek gevonden, zoals de museumwinkel en de brasserie die voorheen waren ondergebracht in het wat bedompte souterrain van het Mauritshuis. Bij tijdelijke tentoonstellingen hoeft de vaste collectie niet langer te worden verplaatst en herschikt, want dankzij de nieuwe vleugel heeft het museum voor het eerst in de geschiedenis de beschikking over een aparte tentoonstellingszaal. Daar was ter gelegenheid van de heropening een speciale tentoonstelling ingericht over de geschiedenis van het Maurits-huis-gebouw, vanaf het prille begin in 1633 tot in juni 2014, de maand waarin het laatste bouwproject voltooid werd. Ter gelegenheid van de tentoonstelling en heropening verscheen over het gebouw een uitgebreide monografie die de weerslag was van vele jaren onderzoek.² Enkele maanden voor het ter perse gaan van de uitgave

waren in het Haagse Koninklijk Huisarchief, in een omslag met het opschrift ‘Bijzonderheden Prins Mouritz Huis’, twee manuscripten gevonden die een unieke bron vormen over de geschiedenis van het pand.³ De belangrijkste in de manuscripten genoemde details, met name wat betreft de eigenaren van het pand na de dood van Johan Maurits en het gebruik ervan in de achttiende eeuw, konden gelukkig allemaal in het boek worden verwerkt. De manuscripten verdienen als bron echter meer aandacht en bestudering en worden daarom in dit artikel voor het voetlicht gehaald.⁴

Het gebouw dankt zijn naam aan de eerste bewoner van het pand, Johan Maurits (1604-1679), graaf van Nassau-Siegen. De bouw ervan vond plaats tussen 1633 en 1644 in het hart van het bestuurlijke centrum van Den Haag, pal naast het Binnenhof. Johan Maurits had de beschikking gekregen over deze fraaie locatie aan het water dankzij de bemiddeling van zijn achterneef, stadhouder Frederik Hendrik (1584-1647). Juist in de directe omgeving hiervan was in die jaren een nieuwe bouwkundige situatie ontstaan, met het nieuwe, met bomen beplante Plein en de rechtgetrokken Korte Vijverberg, waar monumentale huizen werden opgericht door enkele welgestelde particulieren. Een aanpalend bouwterrein achter de tuin van het

De oprichting van de Nieuwe of Littéraire Sociëteit

Wim Hayes

In 1982 publiceerde mr.dr. L. de Gou een artikel in het jaarboek van Die Haghe over het ontstaan van de Nieuwe of Littéraire Sociëteit, nu beter bekend als 'De Witte'.¹ In het artikel kwam De Gou tot de opmerkelijke conclusie dat de sociëteit een voorloper kende en dat de door de sociëteit aangehouden oprichtingsdatum van 2 oktober 1802 niet juist kon zijn. De aanleiding voor zijn artikel vond De Gou in het Gedenkboek dat ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van de sociëteit in 1902 werd uitgegeven.² De Gou was van mening dat de samenstellers van het Gedenkboek onvoldoende onderzoek hadden gedaan naar de vroegste geschiedenis van de sociëteit. In zijn ogen hadden zij een kans gemist om de ware toedracht van de oprichting te vertellen.

In dit artikel neem ik het stokje van De Gou over. Ik onderwerp de argumenten en de onderliggende bescheiden, waaruit De Gou zijn conclusie trok, aan een nieuw onderzoek. Het artikel voegt hier nieuwe informatie aan toe, met als doel aan te kunnen tonen dat de door De Gou geïdentificeerde Nieuwe Sociëteit dezelfde sociëteit is, als degene die volgens het Gedenkboek in 1802 werd opgericht.

Feit of fictie

Het verhaal over de oprichting van De Witte bleek ook in 1902 geen uitgemaakte zaak. De commissarissen van de sociëteit besloten in hun

vergadering van 17 juli 1901, daartoe aangemoedigd door een artikel in het jaarboek van Die Haghe over de geschiedenis van 'de Haagsche Club in de Houtstraat', dat met het oog op het nakende jubileumjaar, het moment daar was om een gedenkboek uit te brengen.³

Commissaris A.M.M. Montijn, advocaat en procureur bij de Hoge Raad, werd belast met de taak het gedenkboek samen te stellen. Een taak die hij met enige bescheidenheid op zich nam en slechts kon uitvoeren, zo lichtte hij toe, in de avonduren en in zijn vakantie. Montijn was zich bewust van het gebrek aan archivalia, die de oprichting in 1802 een stevig fundament konden geven. Eigen onderzoek had geen duidelijkheid verschaft. 'Omtrent het ontstaan van de Sociëteit geeft ons archief nagenoeg geen licht', zo constateerde hij.⁴ Onderzoek in het Haags Gemeentearchief, welwillend uitgevoerd door de gemeentearchivaris A.J. Servaas van Rooijen, had ook geen resultaat opgeleverd.

Tijdens zijn zoektocht maakte Montijn kennis met de Haagse kroniekschrijver Johan Gram, tevens lid van de sociëteit. Bij die gelegenheid liet Gram weten dat hij, eveneens met het oog op het naderende jubileum, aan een artikel werkte over de geschiedenis van de sociëteit. Montijn herinnerde zich een eerder artikel van Gram over de sociëteit en stelde hem voor de handen ineen te slaan.⁵

Op zoek naar de ark

De geschiedenis van de Heilige Arke of Aron Hakodesj van de Grote Synagoge in de Wagenstraat

Corien Claudemans

Inleiding

In april 1941 stichtten onverlaten brand in de Grote Synagoge in de Wagenstraat. Het vuur werd geblust, maar de ravage was groot. Ook de Heilige Arke (in het Hebreeuws *Aron Hakodesj* of ארון הקודש) was aan de vlammen ten prooi gevallen. Later was bij het zien van de foto die de politie toen van de verwoesting maakte, maar één conclusie te trekken: de kast waarin de Tora- of Wetsrollen waren opgeborgen, was reddeloos verloren. Toch klonk telkens opnieuw het verhaal dat deze *Aron Hakodesj* zich in Israël zou bevinden. Het was de aanleiding voor een onderzoek naar de geschiedenis van de Heilige Arke van de Grote Synagoge in de Wagenstraat en de achtergronden van de brandstichting.

De betekenis van de Heilige Arke binnen de Joodse religie

De Heilige Arke of *Aron Hakodesj* vormt het middelpunt van alle synagogen. Ze bestaat uit een losse of ingebouwde kast waarin de Tora- of Wetsrollen worden bewaard. Gebruikelijk is dat de kast in de richting van Jeruzalem is geplaatst, in de Haagse synagogen is dit tegen een muur aan de zuidoostelijke kant.¹

De naam Heilige Arke verwijst naar de Ark

van het Verbond, die in het Heilige der Heiligen in de Tempel in Jeruzalem stond. De draagbare Ark, een kist waarin de twee stenen tafelen met daarop de Tien Geboden van Mozes bewaard werden, geldt als het allerheiligste voorwerp binnen het Jodendom.

De eerste vijf boeken van de Tenach (Joodse bijbel) zijn de vijf boeken van Mozes, die als de voornaamste basis van het Joodse geloof gelden en de vroegste geschiedenis van het Joodse volk vertellen. Op de perkamenten Torarollen zijn met de hand de vijf boeken van Mozes geschreven. ‘Tora’ betekent letterlijk leer of lering. Op elke sabbat wordt in de synagoge een gedeelte uit de Tora gelezen en in één jaar de hele Toratekst. Het slot van de Tora is voor de dag na *Soekot* (het Loofhuttenfeest).²

De perkamenten rol wordt met een wikkel bijgehouden en is met een mantel omkleed. De meeste Torarollen zijn versierd met een zilveren schild en een kroon of twee siertorens. Ook hangt aan de rechterzijde van de Torarol een *jad*, een handje om tijdens het lezen van de rollen de tekst aan te wijzen.

Tijdens de Joodse Hoge Feestdagen (tien dagen in september of oktober van *Rosj Hasjana*, het Joodse Nieuwjaar, tot *Jom Kippoer* of Grote

Een palet vol tinten grijs

Pulchri Studio tussen kunst en ‘Kultur’, 1940-1946

Dick Brongers

In 1947 keek dr. Hendrik Enno van Gelder, gemeentearchivaris en directeur van het Gemeentemuseum, terug op honderd jaar geschiedenis van de Schildersvereniging ‘Pulchri Studio’ (verder Pulchri). In een gedegen en ook nu nog goed leesbaar gedenkboek *Honderd jaar Haagse Schilderkunst in Pulchri Studio* schetst hij de ontwikkeling van de schilderkunst in Den Haag en de context waarbinnen Pulchri werd gesticht. Hij beschrijft op geanimeerde wijze hoe deze kunstenaarsvereniging binnen een eeuw wist uit te groeien tot een gerenommeerd instituut in de Haagse kunstwereld. Het hoofdstuk waarin hij op zeer summieze wijze de jaren 1940-1946 beschrijft, gaf hij de titel ‘Moeilijke jaren’. Pulchri kwam volgens hem namelijk op weinig roemvolle wijze door de oorlog.

Wat was er dan in die jaren gebeurd en wat had deze reputatieschade veroorzaakt? Een schade die zo ernstig was dat koningin Wilhelmina in oktober 1946 bedankte voor haar lidmaatschap als ‘werkend lid’ en niet langer beschermvrouwe van Pulchri wenste te zijn.¹ Om daar antwoord op te krijgen, moeten we de blik richten op het najaar van 1941.

Kultuurkamer

De oorlogsjaren gingen niet ongemerkt aan Pulchri voorbij. Hoewel er na de overrompelende invasie in de meidagen van 1940 aanvankelijk weinig bijzonders gebeurde op het terrein van de kunst, zag de kunstwereld de bui wel hangen. De nationaalsocialisten zouden in de nieuwe orde de kunst zeker niet ongemoeid laten. Voor de kunstwereld was het daarom zaak om door eendrachtige samenwerking de onafhankelijke positie en de belangen van kunstenaars en kunstenaarsverenigingen te bewaken. Daarvoor was een goed opgezette organisatie noodzakelijk met een krachtig bestuur.

In de persoon van Jean François van Royen (1878-1942) vond men al vóór 1940 een energieke belangenbehartiger. In culturele kringen had deze algemeen secretaris van het hoofdbestuur der Posterijen en Telegrafie zich al onderscheiden als leidsman en organisator. Zo was hij sinds 1922 voorzitter van de Nederlandsche Vereeniging voor Ambachts- en Nijverheidskunst (VANK). Hij wist te bereiken dat een deel van de opbrengsten van de in 1935 uitgegeven zomerpostzegels met toeslag voor sociale en

1. De noordzijde van het Lange Voorhout met in het midden de vestiging van de Wehrmachtsskandantur. Vermoedelijk gezien vanuit het pand van Pulchri Studio. Penseel over sporen van zwart krijt door Willy Sluiter, 1944. *Collectie Haagse Gemeentearchief*.

Monumentenzorg in Den Haag in 2014

H.F. Ambachtsheer¹

Coalitieakkoord

Na de raadsverkiezingen in maart 2014 sloten vijf partijen in juni een coalitieakkoord voor de jaren 2014-2018. In dit akkoord, *Vertrouwen op Haagse Kracht*, werd verrassend veel aandacht besteed aan erfgoed. De openingzin 'Den Haag is een unieke stad waar we allemaal trots op zijn' was er een voorbode van. 'Investeren in de kwaliteiten van de stad' kreeg een nadere uitwerking in de paragraaf *Cultuur. Een bruisende stad*, waarin een impuls voor monumenten en cultureel erfgoed, zoals de Atlantikwall en het Oranjehotel, werd aangekondigd. De impuls bleek voor de collegeperiode 2014-2018 2,5 miljoen euro groot te zijn. De aanwending van deze extra middelen zal worden uitgewerkt in een Programma Monumentenzorg 2015-2018.

In het verslagjaar was Monumentenzorg nog druk doende het lopende programma uit te voeren. Zoals te doen gebruikelijk volgen hier de meest belangrijke, vermeldenswaardige resultaten.

Cultuurwaardenonderzoek

Inventarisatie van Haagse schoolgebouwen

Schoolgebouwen zijn evenals kerken in de stad veelal beeldbepalende gebouwen. Met de groei van de steden in de loop van de negentiende eeuw door de industriële revolutie en het hiermee ontstaan van een maatschappij waarin educatie steeds belangrijker werd, kwam ook de bouw van speciaal hiervoor ontworpen gebouwen op gang. De school ging een belangrijke rol spelen in het leven van elke generatie. Iedereen bewaart levendige herinneringen aan zijn schooltijd. Schoolgebouwen zijn

voor velen vertrouwde en markante bouwwerken in de wijk, niet zelden ook met een bijzondere architectonische betekenis.

In het verleden zijn in brede inventarisatieronden (Monumenten Inventarisatie Project 1850-1940 en de Wederopbouwperiode 1945-1965) ook schoolgebouwen meegenomen, maar veelal geselecteerd met het oog op hun architectonische en/of stedenbouwkundige betekenis. Er is daarbij weinig kennis vergaard over de typologische betekenis en de waarde van nog aanwezige interieurs van de gebouwen. Om die lacunes in de kennis van schoolgebouwen op te vullen wordt in de periode 2015-2017 extra onderzoek verricht. Op deze wijze zal de kennis worden verdiept en wordt er meer inzicht verkregen in de cultuurhistorische waarden van de Haagse scholen. De resultaten zullen in de VOM-reeks worden gepubliceerd.

Op de monumentenlijst

Historische panden in het Winkelhart

Ook in 2014 is weer een fase afgerond van het langlopende beschermingsproject *Historische panden in het Winkelhart*. Het college van B&W startte in het najaar de beschermingsprocedure voor fase 7. Deze fase betrof de bescherming van zestien panden in de Korte Potten en twee hoekpanden (het Plein en de Apendans). De panden voldeden aan de criteria van de Monumentenverordening Den Haag en dragen bij aan behoud van de historische identiteit en de herkenbaarheid van de binnenstad. Omdat met de bescherming in het Winkelhart beoogd wordt het historisch waardevolle straat-

Archeologie in Den Haag in 2014

Corien Bakker, Andelko Pavlovic en Peter Stokkel

Inleiding

Het jaar 2014 eindigde met een beslissing over een samenvoeging van de afdeling met die van Natuur en Milieueducatie vanaf 1 januari 2015.

Er werden diverse vooronderzoeken uitgevoerd en enkele opgravingen. Ten behoeve van de aanleg van de Rotterdamsebaan is zowel in de Binckhorst als in de Vlietzone archeologisch onderzoek verricht. Dat heeft prachtige vondsten opgeleverd. Met name de vondst van een Romeinse schat kon op veel belangstelling van de media en het publiek rekenen. De vondst is gepresenteerd tijdens het nationale archeologencongres de Reuvensdagen, dat dit jaar in Den Haag in de Koninklijke Schouwburg werd gehouden. Daarbij waren 600 archeologen aanwezig en werden veel Haagse onderwerpen belicht.

Daarnaast waren er veel publieksactiviteiten zoals tijdens de Dag van de Haagse Geschiedenis, het Designfestival waarbij 3000 mensen de Tempel in drie dagen bezochten, het Zeeheldenfestival en Open Monumentendag. Op TV West is een serie over de Archeologie in Den Haag vertoond die speciaal in samenwerking met de afdeling hiervoor gemaakt is. Er is een publicatie over Wateringse Veld verschenen. In het Atrium van het stadhuis is een tentoonstelling getiteld 'Archeologie achter de Duinen' gepresenteerd, die later ook te zien was in het stadskantoor aan de Leyweg. De afdeling heeft een bijdrage geleverd aan de nieuwe vaste opstelling in het Loosduins Museum de Korenschuur en aan het tweede Historisch Informatiepunt in de bibliotheek in Haagse Hout.

Het onderzoek aan de Rotterdamse baan in de Vlietzone en aan de Binckhorstlaan wordt hieronder nader toegelicht.

Rotterdamsebaan

De afdeling heeft vanaf de zomer van 2014 grootschalig archeologisch onderzoek gedaan op het toekomstige tracé van de Rotterdamsebaan in de buurt van Drievliet.

De percelen die in 2014 zijn onderzocht hebben resten opgeleverd uit de Romeinse tijd en de late middeleeuwen. Met diepe sleuven is tevens onderzocht of er ook een neolithisch niveau aanwezig was, maar daar bleek geen sprake van te zijn. Bij het onderzoek zijn spectaculaire vondsten gedaan en spoorcomplexen aangetroffen die hier kort toegelicht zullen worden.

Bij het onderzoek is een nederzetting uit de Romeinse tijd aangetroffen. Het vondstmateriaal laat zien dat die in de 1ste eeuw begint en eindigt in de 3de eeuw. De eerste fase van de nederzetting was georiënteerd op een oost-west lopende greppel die over een afstand van 300 meter gevolgd kon worden en bestond uit minimaal drie afzonderlijk afgegreppelde ovale erfjes. Toen in de 2de eeuw een grootschalige blokverkeveling uitgerold werd, veranderde de nederzetting ook van aard.

Uit deze fase stammen de meeste huisplattegronden. Opmerkelijk is dat het traditionele beeld van één huis per blok hier niet op lijkt te gaan. Er zijn sterke aanwijzingen voor gelijktijdigheid van gebouwen, met een inheems-Romeins grondplan, die naast en tegenover elkaar zijn gebouwd. Naast de huisplattegronden zijn ook sporen van bijgebouwen,

Haags Historisch Museum en Museum de Gevangendoor in 2014

Rosa Bilkes en Robert van Lit

Voor zowel het Haags Historisch Museum als de Gevangendoor was 2014 een goed jaar. Er konden mooie tentoonstellingen worden gerealiseerd, er werden meer bezoekers verwelkomd dan in het jaar ervoor, de restauratie van een topstuk werd voltooid en er waren vele publieksactiviteiten. Ook konden de collecties van beide musea met enkele zeer bijzondere objecten worden aangevuld. Aan het begin van het jaar kon de geheel vernieuwde Schutterszaal worden geopend. Hier kwamen schuttersstukken en magistraatsportretten te hangen, waarvan de meeste in de afgelopen jaren zijn gerestaureerd. De hoekzaal op de bel-etage werd ingericht met een permanente opstelling over de Tweede Wereldoorlog.

Tentoonstellingen

Haagse Humor. Spotten met de politiek was de eerste nieuwe tentoonstelling die in het Haags Historisch Museum was te zien. Aan de hand van spotprenten en tv-fragmenten werd een beeld geschetst van de geschiedenis van de politieke satire in Nederland. Corifteen als Wim de Bie, Sander van de Pavert (Lucky TV)

1. De tentoonstelling 'Nederland Golf!' Foto Haags Historisch Museum.

en Ferry Mingelen verleenden hun medewerking aan de tentoonstelling. Er was veel aandacht voor humor van Haagse bodem, zoals Wim Kan, Van Kooten en De Bie, Haagse Harry en Lucky TV. Zelden werd er zo smakelijk gelachen in het museum als tijdens deze tentoonstelling.

In 2014 bestond de Nederlandse Golf Federatie 100 jaar en dat was aanleiding om in het Haags Historisch Museum de tentoonstelling *Nederland Golf!* te organiseren die zich over twee etages uitstrekte. In de tentoonstelling werd uiteraard aandacht besteed aan de Haagse roots van de moderne golfsport. Het was immers de eigenaar van het landgoed Clingendael, A.N.J.M. baron

Overleden Hagenaars in 2014

Samengesteld door Renske Boosman

januari

7. Catharina Jacoba Robertina Mendes de Leon-Queck (Tines), 94, actrice. Haar toneelnaam was Cathy Buning. Zij speelde onder meer bij het N.V. Residentie Tooneel, het Centraal Tooneel en na de oorlog bij het Zuid Nederlandsch Tooneel.
10. Cees List, 74, oud-zakelijk directeur van het Haags Gemeentemuseum (zie fotobijlschrift).
13. Cornelis Antoon IJmkers (Kees), 89, politicus namens de Communistische Partij van Nederland (CPN). IJmkers trad in 1966 toe tot de Eerste Kamer. Na een korte onderbreking was hij vanaf 1969 ruim achttien jaar aaneengesloten lid van de senaat. In die tijd was hij bovendien fractievoorzitter, tot 1971 als eenmansfractie. Naast zijn carrière in de landelijke politiek was IJmkers ook in zijn woonplaats Den Haag actief. Tussen 1964 en 1978 was hij er lid van de gemeenteraad. In die functie speelde hij een rol bij de fusie van kleine linkse partijen in de raad.
18. Sake van Doezum (Sjaak), 73. Namens de Stichting tot het Verschaffen van Woningen aan Minvermogenden was hij bijna vijftig jaar lang beheerder van de Van Ostadewoningen in de Schilderswijk.
26. Mr. N.A.M. Schipper (Nico), 70, oud-raadsheer en advocaat-generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden. Daarnaast bekleedde hij diverse bestuurlijke functies, onder meer als voorzitter van de Raad van Toezicht van het HagaZiekenhuis. Ook was hij lid van de Raad van Commissarissen van ADO Den Haag.

rechter. Van 1975 tot 1980 was hij voorzitter van de Belangenvereniging Scheidsrechters Betaald Voetbal (BSBV). Hij was altijd een trouwe gast bij activiteiten van de HSV, de Haagse Scheidsrechters Vereniging, waarvan hij sedert 1 januari 1952 lid was.

februari

4. Jan Mehrtens, 87, architect. De in Hoorn geboren Mehrtens was bestuurslid van de Stichting Hofje van Nieuwkoop en architect van de grote restauratie van het hofje die duurde van 1970 tot 1983.
7. Ir. André Wilhelmus Petrus Thunnissen (André), 92, architect. Hij was onder meer de ontwerper van het pand aan de Tholensestraat 139 van tafeltennisvereniging Wibats. Omdat Thunnissen, zelf lid van Wibats en ooit Nederlands tafeltenniskampioen, dit gebouw kosteloos had ontworpen, noemde de vereniging de hal naar hem: de 'André Thunnissen Hal'. Van 1964 tot 1968 was hij voorzitter van de afdeling Design en Architectuur van de Haagse Kunstkring.
20. Richard van der Spek, 68, kunstschilder. In 1968 studeerde hij cum laude af aan de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Van der Spek is gedurende zijn hele leven, ongeacht stromingen en mode, figuratief blijven schilderen. Hij exposeerde onder meer in het Haags Gemeentemuseum en in Pulchri Studio.
22. Max Danser, 82, oud-facilitair directeur van het Westeinde Ziekenhuis en bestuurslid van Pulchri Studio (zie fotobijlschrift).

Nieuwe Haagse archieven in 2014

Samengesteld door Frans van Rooijen

Het Haags Gemeentearchief verwerft jaarlijks nieuwe archieven en aanvullingen op reeds beheerde archieven. Sinds 2010 hanteert het Haags Gemeentearchief negen thema's die ook voor het acquisitiebeleid van particuliere archieven en collecties leidend zijn. Deze thema's zijn: Sport, Democratie en Burgerschap, Sociale zorg, Cultuur, Economisch Leven, Onderwijs, Ex-koloniën, Koninklijke Stad, Internationale Stad, Tweede Wereldoorlog, Personen en families. Hieronder zijn de geacquireerde archieven gerangschikt per thema. Er werden in totaal tien nieuwe archieven en vier aanvullingen ontvangen met een gezamenlijke omvang van 29 meter.

Het tussen haken vermelde beheersnummer (bnr) verwijst naar het nummer waaronder het archief bij het Haags Gemeentearchief is geregistreerd.

Deze archieven zijn veelal nog niet door middel van inventarissen toegankelijk en in een aantal gevallen bovendien nog niet of beperkt raadpleegbaar. Wie een nieuw verworven archief wil inzien, kan het beste hierover eerst contact opnemen met het Haags Gemeentearchief.

Sport

Haagse Pétanque Club (bnr 1484), 1962-2007, 0,5 meter.

De Haagse jeu-de-boulesclub 'Pétanque' werd opgericht in 1962. De club, speciaal voor senioren bedoeld, telde in het begin tien leden, maar groeide uit tot

1. Ons Eibernest in het seizoen 1922-1923. Dit is één van de circa 370 foto's in het archief HKV/Ons Eibernest. *Collectie Haags Gemeentearchief.*

een vereniging met 85 leden (1985). Gespeeld werd op het sportterrein aan de Laan van Poot. In 2007 werd de vereniging opgeheven.

Korfbalvereniging HKV/Ons Eibernest (bnr 1480), circa 1919-2000, 8 meter.

In 1919 werd de Haagse Korfbalvereniging 'Voorwaarts' (HKV) opgericht, een jaar later gevolgd door 'Ons Eibernest'. De laatste was een sportclub voor gehelelonthouders; pas in de jaren zeventig werd het ver-

Publicaties over Den Haag in 2014

Samengesteld door Phil Swenker

Met aanvullingen uit voorgaand jaar

Geschiedenis

Frijters, Henk, *Nieuwe geschiedenis van Den Haag*, Rijswijk 2013, 306 p.

Voor een breed publiek geschreven chronologisch overzicht van de Haagse geschiedenis.

Furnée, Jan Hein, Bart van de Putten, Henk de Smaele, Dirk Jan Wolfram, 'Plaatsen van beschaafd vertier', in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 129 nr. 3 (2014), p. 73-111.

Beschrijving van het leven van de gegoede Haagse burgerij en reacties op die beschrijving.

Gispén, Piet, *Den Haag opnieuw bezien. Een fotografische wandeling door veranderend Den Haag. The Hague revisited. A photographic walk*, Den Haag 2015 [=2014], 152 p.

Foto's met bijschriften in het Nederlands en het Engels.

Wijsmuller, Joris (voorwoord), eindredactie Corien Claudemans, met bijdragen van Koen Bakker e.a., *Derde terugblik. 50 foto's met verhalen uit het Haags Gemeentearchief*, Den Haag 2014, 128 p.

Terugblik door archiefmedewerkers op de Haagse geschiedenis aan de hand van afbeeldingen uit de fotocollectie van het Haags Gemeentearchief.

Tweede Wereldoorlog

Abeelen, Piet van den, bewerkt door René van den Abeelen, *De toestand bij het einde. Authentiek dagboek rond bezetting, honger, voedsel en bevrijding*, z. pl. 2014, 70 p. (Politieke geschiedenis IX)

Publicatie met scans van het origineel van het enige bewaard gebleven deel van een oorlogsdagboek van een Hagenaar tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Arntzenius, Els, bewerkt door Belinda Meuldijk. *Het werkelijke leven 1940-1945*, z. pl. 2013, 471 p.

Gebundelde uitgave van de oorlogsdagboeken van een Haagse.

Boos, Carla, '(Zelf)moord op een goede Duitser', in: *Historisch Nieuwsblad* 23 nr. 3 (mrt 2014), p. 52-58.

Werd Frits Schallenberg, Haagse sjacheraar en tipgever van de politie, vermoord op 13 september 1949 om een groot complot af te dekken, toen hij een slag probeerde te slaan in zijn speurtocht naar duistere zaken uit de oorlogstijd?

Bruijn, Lilian de, 'Toen ze nog geen slachtoffer waren. Joodse families aan de Harstenhoekweg in Scheveningen', in: *Gen. Tijdschrift voor familiegeschiedenis* 20 nr. 3 (sep 2014), p. 9-13.

Pal voor de Tweede Wereldoorlog herbergde Den Haag, naast de Joodse buurt bij het Spui, een grote Joodse gemeenschap op Scheveningen.

Douw-Vos, Dicky, *Groeten uit Tijdeng. "Met ons gaat het goed"*, Zoetermeer 2014, 318 p.

Samenstelling van het gemeentebestuur van Den Haag op 31 december 2014

Dagelijks bestuur

Burgemeester

J.J. (Jozias) van Aartsen, verantwoordelijk voor Openbare Orde en Veiligheid, Algemene Bestuurlijke Aangelegenheden en Representatie.

Gemeentesecretaris

mw. A.W.H. (Annet) Bertram

Wethouders

mw. I.K. (Ingrid) van Engelshoven (D66),
Kenniseconomie, Internationaal, Jeugd en Onderwijs;
stadsdeelwethouder van Haagse Hout en Loosduinen.

R.S. (Rabin) Baldewsingh (PvdA),
Sociale zaken, Werkgelegenheid, Wijkaanpak en
Sport; stadsdeelwethouder van Escamp en Laak.

G.H.M. (Joris) Wijsmuller (HSP),
Stadsontwikkeling, Wonen, Duurzaamheid en Cultuur;
stadsdeelwethouder van Segbroek.

B.A. (Boudewijn) Revis (VVD),
Binnenstad, Stadsontwikkeling Kerngebieden en
Buitenruimte; stadsdeelwethouder van Centrum.

K.P. (Karsten) Klein (CDA),
Stedelijke Economie, Zorg en Havens; stadsdeel-
wethouder van Scheveningen.

Th.J.A.M. (Tom) de Bruijn (D66),
Financiën, Verkeer, Vervoer en Milieu; stadsdeel-
wethouder van Leidschenvveen-Ypenburg.

Nieuwe straatnamen in 2014

Samengesteld Corien Glaudemans

1. Haags Hockey Plein. In het kader van de Wereldkampioenschappen Hockey in Den Haag kreeg het Plein van 31 mei 2014 tot 15 juni 2014 de nieuwe naam Haags Hockey Plein. Het straatnaambord werd 31 mei onthuld door Karsten Klein, wethouder van Jeugd, Welzijn en Sport in Den Haag, en voormalig tophockeyer Ties Kruize. Op 15 juni 2014 zijn de borden verwijderd en heet het Haags Hockey Plein weer gewoon Plein. *Foto Corien Glaudemans.*

Kroniek over 2014

Samengesteld door Renske Boosman

januari

1. De jaarwisseling in Den Haag is vooral een feest. Het aantal vuurwerkslachtoffers blijft beperkt, het geweld tegen hulpverleners is geringer dan het afgelopen jaar en grote incidenten blijven uit. Op nieuwjaarsdag nemen ruim tienduizend mensen een duik in de Noordzee. Marieke Schoenmakers wordt de nieuwe directeur van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten. Zij volgt Jack Verduyn Lunel op, die met pensioen gaat.
2. In zijn toespraak tijdens de gemeentelijke nieuwjaarsreceptie maakt burgemeester J.J. van Aartsen bekend dat er tijdens de volgende jaarwisseling een spetterende vuurwerkshow boven de Hofvijver zal worden afgestoken. Het vuurwerk vervangt het traditionele nieuwjaarsfeest in het Atrium van het stadhuis. Tevens reikt Van Aartsen de Haagse Pluim uit aan Aus Greidanus, die daar zo enthousiast over is, dat hij tot grote hilariteit van iedereen het beeldje kapot laat vallen op de grond.
4. Hervormde en Gereformeerde kerken in Scheveningen vinden elkaar na zeven jaren overleg. De nieuwe Protestantse Gemeente bestaat uit drie wijken: Scheveningen-Zuid rond de Prinses Julianakerk, Scheveningen-Centrum met de Oude Kerk en de Bethelkerk, en Scheveningen-Noord rond de Nieuwe Badkapel. Ter gelegenheid van deze 'vereniging', zoals de fusie officieel heet, is er vandaag een speciale vesperdienst in de Oude Kerk, waarin de vijf Scheveningse predikanten voorgaan.
9. Ter gelegenheid van de viering van 200 jaar Koninklijke Landmacht trekken zo'n 1350 landmachtmilitairen in gala-uniform door de stad. Op Plein 1813 inspecteert koning Willem-Alexander de defilerende eenheden en neemt de groet van de neigende vaandels in ontvangst. Deze militaire ceremonie, die gepaard gaat met veel decorum, vindt zelden plaats in Nederland. De laatste Vaandelgroet vond plaats in 1980, bij de abdicatie van koningin Juliana in de beslotenheid van Paleis Soestdijk.
16. Wethouder mw. I.K. van Engelshoven (D66) opent de nieuwe brede buurtschool 'De Ontmoeting' aan de Draaistraat in Laak. Kindercentrum Kim Dak, basisschool De Ontmoeting en peuterspeelzaal 't Musje maken deel uit van de nieuwe school. Ter ere van zijn zeventigste verjaardag krijgt de Haagse toneel- en jazzcriticus Bert Jansma een portretfoto in de eregalerie van de Koninklijke Schouwburg.
17. In het Haags Historisch Museum openen politiek commentator Ferry Mingelen en schrijver/cabaretier Wim de Bie de tentoonstelling 'Haagse Humor, spotten met de politiek'.
25. Illustrator en striptekenaar Dick Matena wordt geëerd met de titel 'Levend erfgoeddrager'. Het is de beloning voor meer dan vijftig jaar stripvakmanschap. De in Den Haag geboren Matena neemt de prijs in ontvangst tijdens de eerste editie van het Gala voor het Stripboek in Museum Meermanno. In de congreszaal van het Bel Air Hotel wint de twaalfjarige Haagse Mayte Levenbach het Iordens

Register

Samengesteld door Paul de Kievit

A

- ABN AMRO Bank 244
 ABN AMRO MeesPierson, Bank 29
 AD Haagsche Courant 204, 213, 218, 220, 230, 255
 ADO Den Haag 209, 220, 250, 251
 AFAS Circustheater 244
 ANP 187
 ANWB 23
 ARP Zie: Anti-Revolutionaire Partij
 Aaltje Herman Gerritsendochter 86
 Aaltje Noordewierstraat 242
 Aanstoot, Inge 255
 Aardenburg 2
 Aartsen, J. van 63
 Aartsen, J.J. (Jozias) van 5, 17, 18, 39, 59, 200, 234, 243, 246, 249, 252, 255
 Abbey, Edwin A. 57
 Abdijkerk Loosduinen 65, 66
 Academie van Beeldende Kunsten, Koninklijke 209, 211, 217, 243, 247
 Achterom 213
 Adas Jessurun, Synagoge 146
 Administratief Bestuur van het voormalig Gewest Holland
 Zie: Intermediair Administratief Bestuur over het voormalig Gewest Holland
 Admiraliteit van West-Friesland en het Noorderkwartier 88
 Advocaat, Dick 233
 Aemilius, Elisabeth Geertruida 88
 Aemilius, Jan Alphert 88
 Aerns, Henk 215
 Aerssen, Jeanne van 79, 85
 Aerssen, Johanna van 85
 Affiche Galerij 247
 Afrika 233
 Akhiat, A. (Aisha) 235
 Akkerman, Nadine 204
 Albanië 212
 Albrecht van Beieren 25, 40, 43, 67
 Alexander, Prins 48
 Algemeen Dagblad 216
 Algemeen Rijksarchief 258
 Alkmaar 125
 Alphen-van Ditzhuyzen, R.E. van 37
 Alsche, Frederik George 124
 Amalia van Solms-Braunfels 200, 229
 Ambachtsheer, H.F. 30-32, 184
 Ambassadeurs van Den Haag/City Hosts 248
 American Protestant Church 185
 Amerika, Verenigde Staten van 94, 118, 211, 217, 230, 245
 Amerongen, Historisch Museum 32
 Amerongen, Kasteel 32
 Amersfoort 60
 Amersfoort, Kamp 154, 173, 241
 Amersfoort, Nederlandse Beiaardschool 257
 Amicitia, Gebouw 25
 Amiens (Fr.) 69
 Amstelveen 151
 Amstelveen, Straat van Messina 147
 Amstelveen, Synagoge in de Straat van Messina 147
 Amsterdam 66, 76, 77, 82, 84, 88-90, 92, 95, 144, 156, 161, 165, 167-169, 217, 258
 Amsterdam, Amsteldijk 165
 Amsterdam, Anne Frank Huis 201
 Amsterdam, Bevolkingsregister 181
 Amsterdam, Dam 257
 Amsterdam, Joods Historisch Museum 146, 147, 151
 Amsterdam, Koninklijk Paleis op de Dam 257
 Amsterdam, Kunstenaarsvereniging De Brug 176
 Amsterdam, Kunstenaarsvereniging De Onafhankelijken 176
 Amsterdam, Kunstenaarsvereniging Maatschappij Arti et Amicitiae 176, 181
 Amsterdam, Kunstenaarsvereniging Sint Lucas 176, 181
 Amsterdam, Maatschappij Rembrandt 176
 Amsterdam, Nieuwe Eiland 89
 Amsterdam, Oude Kerk 89
 Amsterdam, Rijksakademie van Beeldende Kunsten 160
 Amsterdam, Rijksmuseum 106, 163